

DUNYO LISONIY MANZARASIDA GIDRONIMLARNING O'RNI

Aqmanova Shahnoza Alimboyevna,
UrDU O'zbek tilshunosligi kafedrasida dotsenti,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19724473>

Annotatsiya. Ushbu maqolada toponimikaning eng muhim va qadimiy tarmoqlaridan biri bo'lgan gidronimika – suv havzalari nomlarining dunyo lisoniy manzarasidagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Gidronimlar insoniyatning tabiatga munosabati, iqtisodiy faoliyati, diniy-mifologik e'tiqodlari va olamni idrok etish tarzini aks ettiruvchi eng barqaror “tarixiy obidalar” hamda lisoniy xazina sifatida talqin qilinadi. Maqolada jahon tilshunosligida suv obyektlari nomlarini o'rganish bo'yicha shakllangan to'rtta yirik ilmiy maktab: Ingliz va Amerika, Yevropa, Rus va Slavyan, shuningdek, Turkiy va Yevroosiyo xalqlari toponimika maktablari vakillarining keng qamrovli tadqiqotlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: toponimika, gidronimika, dunyo lisoniy manzarasi, suv havzalari nomlari, etimologik tahlil, onomastika, lisoniy-madaniy xususiyatlar.

Аннотация. В данной статье рассматривается роль и значение гидронимики, одной из важнейших и древнейших ветвей топонимии, в мировом лингвистическом ландшафте. Гидронимика интерпретируется как наиболее устойчивые «исторические памятники» и языковые сокровища, отражающие отношение человечества к природе, хозяйственную деятельность, религиозные и мифологические верования, а также способ восприятия мира. В статье анализируются обширные исследования представителей четырех основных научных школ, сформировавшихся в мировой лингвистике, по изучению названий водоемов: английской и американской, европейской, русской и славянской, а также топонимических школ тюркских и евразийских народов.

Ключевые слова: топонимия, гидронимия, языковой ландшафт мира, названия водоемов, этимологический анализ, ономастика, лингвистические и культурные особенности.

Abstract. This article discusses the role and significance of hydronymics, one of the most important and ancient branches of toponymy, in the world linguistic landscape. Hydronymics are interpreted as the most stable "historical monuments" and linguistic treasures that reflect humanity's attitude to nature, economic activity, religious and mythological beliefs, and way of perceiving the world. The article analyzes the extensive research of representatives of the four major scientific schools formed in world linguistics on the study of the names of water bodies: English and American, European, Russian and Slavic, as well as the schools of toponymy of the Turkic and Eurasian peoples.

Key words: toponymy, hydronymy, linguistic landscape of the world, names of water bodies, etymological analysis, onomastics, linguistic and cultural characteristics.

Kirish. Geografik nomlarni o'rganuvchi toponimika fani uchta yirik soha – geografiya, tarix va tilshunoslik tutashgan nuqtada shakllangan fundamental fan hisoblanadi. Toponimikaning eng muhim va qadimiy tarmoqlaridan biri bu gidronimikadir. Ontologik nuqtayi nazardan, insoniyatning borliqni anglashida suv obyektlari favqulodda muhim ahamiyatga ega bo'lgan. Qadim zamonlardan buyon

insonlar daryolar, ko'llar va buloqlar yoqasida manzilgohlar qurganlar, chunki suv hayotning eng muhim manbayi hisoblangan. Borliq bilimlari doirasida gidronimlar qadimgi ajdodlarimizning tabiatga munosabati, iqtisodiy faoliyati, diniy-mifologik e'tiqodlari va olamni idrok etish tarzining moddiylashgan lisoniy ifodasidir. Toponimlar, jumladan, gidronimlar jamiyatdagi madaniy-tarixiy axborotni uzoq vaqt saqlab qoluvchi o'ziga xos "tarixiy obidalar" sanaladi. Ular orqali odamlarning makonni qanday idrok etgani, qanday tasniflagani va o'rab turgan borliq bilan lisoniy aloqasi aks etadi.

"Suv havzalari nomlarining shakllanish tarixi inson bilimining rivojlanishini va tashqi dunyoni inson tomonidan tushunish evolyutsiyasini aks ettiradi, bu esa obyektlariga berilgan nomlarda bilim natijalarini mustahkamlaydi. Gidronimlar ijtimoiy rivojlanishning dastlabki bosqichlarida paydo bo'lgan, bu inson hayoti va navigatsiya uchun muhim bo'lgan daryo va ko'llarni nomlash zaruratidan kelib chiqqan bo'lib, muloqotda o'zaro tushunishni ifodalaydi. Barcha toponimik shakllanishlar orasida gidronimlar eng barqaror ekanligi isbotlangan. Ularning ko'pchiligi ming yillik tarixga ega" [29]. Demak, gidronimlar qadimgi ajdodlarimizning tabiatga munosabati, iqtisodiy faoliyati, diniy-falsafiy va estetik qarashlarining moddiylashgan lisoniy ifodasidir.

Adabiyotlar tahlili. Ma'lumki, joy nomlari yurtimizning qadimiy tarixi, geografik sharoiti, xalqimizning orzu-umidlari, madaniy-ma'naviy, siyosiy, diniy-falsafiy, estetik qarashlari, ona tilini e'zozlash va uning boyliklarini asrab-avaylash usullarini o'zida ifoda etgan ulkan xazina, lisoniy birliklardir [15.8]. Toponimikani bejizga "zamin tili" deb atashmaydi [13.5]. Zaminning hayotiylik ramzi esa suv bilan bog'liq. Suvning obihayot ekanligi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir. Suv inshootlari qadimiy e'tiqodlarda ham hayot va tiriklik ifodasi bo'lgan. Insonning suv haqidagi bilim va tasavvurlari uning aqliy kamoloti bilan birga rivojlangan bo'lib, "o'zbek madaniyatida bu *tirik suv* va *o'lik suv* kabi mifologik-ontologik tushunchalar hamda poklanish manbayi vazifalarida namoyon bo'lgan" [2.13]. Qadim zamonlardan beri odamlar geografik nomlarga qiziqish bildirishgan. Hatto suv havzalari bo'ylarida yashaydigan kishilarga sig'inishgan. Qadimgi yunon va rim tarixchilari hamda geograflarining asarlarida daryolar, ko'llar va buloqlarning individual nomlarini tushuntirishga urinishlarni topish mumkin [34]. Qadimgi xalqlar suv havzalarini ilohiylashtirib, ularga g'ayritabiiy kuchlar sifatida e'tiqod qilganlar. Bu e'tiqod ko'plab suv obyektlarining muqaddaslashtirilishiga olib kelgan. Masalan, xalq ibtidoiy tasavvurlarida suv manbalari e'zozlanib, ularning nomlari muqaddas hisoblangan va avloddan avlodga o'tgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda qiyosiy-tarixiy, etimologik va areal tahlil usullaridan kompleks foydalanildi. Hidronimlar turli til oilalari va hududiy maktablar doirasida tizimli ravishda o'rganilib, ularning lisoniy-madaniy hamda kognitiv xususiyatlari aniqlashtirildi. Shuningdek, interpretativ (germenevtik) yondashuv asosida suv obyektlari nomlarining dunyo lisoniy manzarasidagi konseptual mazmuni ochib berildi.

Tahlillar va natijalar. Suv obyekti va inshootlarining nomlarini ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan o'rganuvchi soha – gidronimika doirasida jahon tilshunosligida keng qamrovli nazariy va amaliy tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, turli xalqlar olimlari bu borada o'ziga xos maktablarni yaratganlar. Tadqiqotchilar gidronimlarning nafaqat etimologiyasi, balki lisoniy, tarixiy-geografik, kognitiv va areal xususiyatlarini ham chuqur o'rganishgan.

1. Ingliz va Amerika toponimika maktabi olimlari. Uilyam Addison, Uilyam Aleksandr, Tomas Bayn, Sten Bekensell, Kennet Kameron va Devid Mills kabi yirik tadqiqotchilar orol va suv havzalari nomlarining kelib chiqishi ustida ilmiy izlanishlar olib borganlar [1]. Jorj R. Styuart, Alf Drey kabi tadqiqotchilar ham o'z asarlarida geografik nomlar tahlilini amalga oshirishgan. Shuningdek, I. Raven Jr., M.David, M.Kaups kabi olimlarning ishlari ham gidronimlar va toponimlarni geografik, fizik va lisoniy nuqtai nazardan o'rganishga bag'ishlangan.

2. Yevropa tilshunosligi va hududiy gidronimiya tadqiqotchilari. Nemis tilshunosi Hans Krahe jahon toponimikasida inqilobiy bo'lgan "Qadimgi Yevropa gidronimiyasi" nazariyasini ishlab chiqqan. U Markaziy va G'arbiy Yevropadagi daryo nomlarini tizimli tahlil qilib, ular yagona morfologik va leksik tizimga ega ekanligini, bu nomlar hind-yevropa tillari tarqalishidan avvalgi er.avv. II ming yillikka borib taqalishini isbotlagan. Krahe gidronimlarni el-/ ol-, ser-/sor-, uer-/uor- kabi qadimiy o'zaklar hamda turli suflikslar (-n, -r, -m) yordamida yasalganini ko'rsatib bergan [10]. T.Vennemann Krahening nazariyasini tanqid qilib, Qadimgi Yevropa daryo nomlari hind-yevropa tiliga emas, balki pre-hind-yevropa agglyutinativ tillarga, ayniqsa, bask tiliga aloqador ekanligini qat'iy ilgari surgan. Uning metodologiyasi daryo nomlarining morfemalariga asoslangan edi [24]. H.Krahening shogirdi V.P. Shmid "Qadimgi Yevropa" atamasini tanqidiy ko'rib chiqib, uni to'g'ridan to'g'ri "prahind-yevropa" holati bilan bog'ladi. U o'zining tadqiqotlarida Boltiqbo'yi mintaqasini qadimgi Yevropa gidronimiyasining tarqalish markazi deb ko'rsatgan [24].

Yevropa gidronimiyasi bo'yicha yirik mutaxassis J.Udolf german gidronimlarining tarqalish areallarini tahlil qilgan. U eng arxaik german daryo nomlari Aller va Elba daryolari oralig'i, Tyuringiya o'rmonlari va Vestfaliya

hududlarida ekanligini ko'rsatib, bu mintaqani german tillarining asl vatani sifatida belgilab bergan [22]. Chex tilshunosi qadimgi "Rigveda" (m.a. 1500-1200 yillar) matnlaridagi 29 ta qadimiy daryo nomini batafsil geografik va etimologik tahlil qilgan. U daryo nomlarining aksariyati hind-oriy tillariga mansubligini, ammo ularning ma'lum qismi burushaski va dravid kabi substrat tillarga aloqadorligini isbotlagan [4]. Shuningdek, G'arbiy Bogemiya hududidagi Mje daryosi va irmoqlarining slavyan, german va kelt etimologiyasiga oid izlanishlar olib borgan. A.N.Belyayev Germaniya hududidagi qadimgi hind-yevropa daryo nomlarini o'rganib, qadimgi Yevropa gidronimlarining strukturasida sonant koeffitsiyentlarning o'rnini ochib bergan va gidronimik rekonstruksiya muammolarining samaradorligini ko'rsatgan [29].

Piter Z. Revesh kompyuter texnologiyalari va Data Mining usuli yordamida Yevropaning 250 km dan uzun bo'lgan 218 ta eng yirik daryolarini tahlil qilgan. Tahlil natijalari Yevropadagi daryo nomlarining 35,2 foizi aslida qadimgi Yaqin Sharq va Janubiy Kavkaz hududiga, tog' nomlari esa Afrika tillariga borib taqalishini ko'rsatgan [16]. Ispan filologi Fransisko Villar Liebana 1990-yilda Ispaniya daryo nomlaridagi Qadimgi Yevropa qatlamini tahlil qilgan. U Pireney yarimorolidagi *uba* seriyasiga oid gidronimlarni, xususan, Maenuba, Saruba, Danubius kabilarni o'rganib, bu yerda luzitan tilidan qat'i nazar, boshqa mustaqil hind-yevropa substrati mavjudligini ko'rsatgan [25]. Rozmari Lyur "Qadimgi Yevropa" gidronimiyasi tarqalgan hududlarda joy nomlari bo'yicha makonni idrok etish xususiyatlarini tadqiq qilgan. Olima kognitiv tilshunoslik prinsiplari asosida qadimgi insonlar suv obyektlari orqali hududiy munosabatlarni qanday nomlaganliklarini o'rgangan [12].

Oleg D. Fedchenko tadqiqotlari Finlyandiya gidronimlarini lingvistik tahlil qilishga bag'ishlangan. U mintaqadagi yirik daryo nomlari aslida boltiq tillari muhitida shakllanganini ko'rsatib, bu gidronimlarning etimologik naqshlarini qadimgi odamlarning genetikasi va antropologik hayoti bilan bog'lagan holda tushuntirib bergan [6]. Aleksandr Iliadi esa Qadimgi Slovakiya hududidagi gidronimlarning etimologiyasini o'rgangan. Olim bu nomlardagi eroniy o'lik tillar qoldig'i ekanligi haqidagi farazlarni tanqidiy tahlil qilib, ularning ilmiy yechimlarini ko'rsatib bergan [9]. Erzsebet Dyorffi Qadimgi venger tiliga oid gidronimlarning lingvistik qatlamlarini tadqiq etgan [8]. A.P.Vanagas Litva gidronimiyasidagi fin-ugor substrati ta'sirini etimologik jihatdan dalillagan [31]. Olivi Felekan va Nikolay Felekan Rumin gidronimiyasida aks etgan etimologik qatlamlarni tahlil qilganlar [7].

3. Rus va Slavyan toponimika maktabi olimlari. Vladimir N.Toporov va O.Trubachyovlar Sharqiy Yevropa, xususan, Yuqori Dnepr havzasidagi gidronimlarni chuqur lingvistik va etimologik tadqiq qilganlar [38]. Ularning "Yuqori

Dnepr gidronimlarining lingvistik tahlili” monografiyasi hududda qadimgi boltiq gidronimlarining ulkan qatlami mavjudligini isbotlab, slavyan va boltiq qabilalarining tarqalish geografiyasini qayta tiklashda katta inqilob qildi. G.P.Smolitskaya Rossiya toponimikasining eng yirik vakillaridan biri. U Markaziy Rossiya va xususan, Oka daryosi havzasi gidronimlarining mukammal katalogini yaratgan va etimologik jihatdan o‘rgangan [37]. R.A.Ageyeva Pskov va Novgorod gidronimlarini, shuningdek, Kalinin viloyatining g‘arbiy qismiga xos Vesecha, Oozaron, Penno, Stergut, Ilmaj kabi gidronimlarni o‘rgangan. Uning tadqiqotlari natijasida mintaqada toponimiyasida qadimgi boltiqcha nomlarning ko‘pligi isbotlangan [27]. Igor Sharuxo Belarusning Mogilyov viloyatiga oid 700 ta asosiy gidronimni 8 ta til guruhi bo‘yicha tahlil qilib, etnomadaniy landshaftni xronologik o‘rgangan [39]. E.D.Golovina Moloma daryosi havzasi toponimlari va gidronimlarining yasallish xususiyatlarini monografik tarzda tadqiq etgan [33]. N.V.Labunets va T.N. Dmitriyeva Quyi Tavda daryosi havzasi gidronimiyasini ob-ugor, turkiy va rus tillarining o‘zaro tarixiy aloqalari doirasida etimologik jihatdan tahlil qilishgan [11]. V.L.Vasilyev va N.N.Vixrova Msta daryosi havzasi gidronimlarini kataloglashtirish va ro‘yxat tuzish tamoyillarini ishlab chiqqanlar [23]. E.S.Otin Janubi-sharqiy Ukraina gidronimiyasi bo‘yicha keng qamrovli doktorlik dissertatsiyasini himoya qilib, hudud suv nomlarini chuqur tahlil etgan [36].

4. Turkiy va Yevroosiyo xalqlari gidronimiyasi tadqiqotchilari. F.G. Garipova Tatariston gidronimlarini, xususan, Ashit, Kazanki, Meshi, Shoshmi daryo havzalarini lug‘aviy-ma’noviy va morfologik jihatdan o‘rgangan. U tatar gidronimlarini etnolingvistik jihatdan slavyan, bulg‘or, eron va fin-ugor til qatlamlariga ajratib tahlil qilgan [32]. A.A. Kamolov Boshqirdiston gidronimlarining etnogenezi, tarixiy shakllanish asoslari va leksik-semantik guruhlarini yirik monografik planda tadqiq etgan [34]. Sh.B.Seyitova va B.A.Abdixanova Sharqiy Qozog‘iston daryo va ko‘l nomlarining semantik xususiyatlarini aniqlab, ularni insoniyatning ijtimoiy, iqtisodiy va geografik hayoti bilan bog‘liq holda tizimlashtirganlar [18]. Aigul Yeginbayeva, Kuat Saparov va boshqalar Qozog‘istonning Sariarqa hududidagi gidronimlar va gidrografik atamalar tizimini, ularning landshaft xususiyatlarini batafsil tahlil qilganlar [26]. Anna Semenovna Yegorova Chuvashiston daryo, irmoq, ko‘l, hovuz va buloqlari nomlarini leksik-semantik guruhlariga ajratib, ularning nomlanish prinsiplarini kashf etgan [5]. Yelena Sokur, Zuleyxan Bedanokova, Anjela Adzinovalar Adigeya hududidan oqib o‘tuvchi daryolar nomlarining struktur-semantik tashkil etilishini o‘rganib, ulardagi adigey o‘zaklari va formantlarini tasniflashgan, gidronimlarning etnik-madaniy ahamiyatini ochib berishgan [19]. S.Nafikov Boshqird gidronimlaridan “L-” harfi bilan

boshlanadigan nomlarni (Labau, Lämáz va hk.) turkiy, oltoy va boshqa yevroosiyo tillariga qiyoslab, ularning qadimgi o‘zaklarini o‘rgangan [14]. S.Ataniyozov va Z.B. Muhamedovalar Janubi-sharqiy Turkmaniston gidronimlarini ilmiy iste’molga olib kirganlar [28]. Aislu Shuriyeva va boshqalar Yevroosiyodagi turkiy tillarda “oq/qora” (ak/kara) komponentlari ishtirok etgan gidronimlarning binar-hududiy nominatsiyasini va madaniy-geografik xususiyatlarini tadqiq etishgan.

Xulosa. Yuqorida qayd qilingan tadqiqot ishlaridan ham ham ko‘rinadiki, jahon tilshunosligida gidronimlarni o‘rganish onomastikaning eng jadal rivojlangan yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Gidronimlar dunyo lisoniy manzarasida insoniyatning uzoq o‘tmishi, etnogenezi, ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, madaniy-ma’naviy qadriyatlari hamda dunyoqarashini o‘zida aks ettiruvchi qimmatli lisoniy xazinadir. Ular tillarning lug‘at boyligida barqaror va turg‘un tabiatga ega bo‘lib, ko‘pincha kundalik iste’moldan chiqib ketgan arxaik so‘zlar, qadimiy leksik qatlamlar hamda yo‘qolib ketgan tillarning izlarini o‘zida saqlab qoladi. Shu bois ular tarixiy obidalar kabi muhim ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, gidronimlar geografik obyektni atash bilan birga lisoniy-madaniy xususiyatlar orqali inson psixologiyasi, his-tuyg‘ulari va suvga bo‘lgan munosabatini ham ifodalaydi. G‘arb va Sharq madaniyatida suvning hayotiy, iqtisodiy va ruhiy-falsafiy ahamiyati bevosita hududiy gidronimlar orqali o‘zini namoyon qiladi. Gidronimika tilshunoslik, geografiya va tarix fanlari chorrahasida joylashgan fan bo‘lib, u orqali yaratilgan metofoalar insoniyatning tabiat bilan uzviy bog‘liqligini chuqurroq anglashga yordam beradi. Shu boisdan gidronimlarni bashariyat tafakkuri, tabiat va inson munosabati, tillararo va madaniyatlararo aloqalar hamda etnomadaniy taraqqiyot xronologiyasini o‘zida yashirgan jonli tarixiy yodgorliklar deyish mumkin. Gidronimlarni o‘rganish til qonuniyatlarini, tarixiy jarayonlarni va inson kognitiv faoliyatini tushunishning o‘ta muhim tayanch nuqtasi bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Addison W. Understanding English Place-names: London, 1978; Cameron K. English Place-Names / K. Cameron. – London: Batsford, 1996. – 256 p.; Mills A.D. A Dictionary of British Place-Names / A.D. Mills. – Oxford: Oxford University Press, 2011. – 548 p.
2. Ashirov A. O‘zbek madaniyatida suv. – Toshkent, 2020. – B.13.
3. Blažek, Václav. "Mže a hydronyma jejího povodí ve světle etymologie." AUC PHILOLOGICA 2024, no. 1 (2024): 59–70
4. Blažek, Václav. Hydronymia Rgvedica. Linguistica Brunensia. 2016, vol. 64, iss. 2, pp. 7-54. ISSN 1803-7410
5. Egorova, Anna Semenovna. "Lexico-Semantic Groups of Chuvash Hydronyms." Development of education 4, no. 1 (2021): 29–34. <http://dx.doi.org/10.31483/r-98039>

6. Fedchenko, O. D. "TO THE QUESTION OF THE ORIGIN OF FINLAND HYDRONYMS." Herald of Kola Science Centre of the RAS 13, no. 1/2021 (2021): 23–29
7. Felecan, O., and N. Felecan. 2015. "Straturi etimologice reflectate în hidronimia românească" [Etymological strata reflected in Romanian hydronymy]. Quaderns de Filologia: Estudis Lingüístics XX: 251-269, DOI: 10.7203/qfilologia.20.7521
8. Györffy, Erzsébet. "Linguistic layers of Old Hungarian hydronyms." Namenkundliche Informationen 98 (2010): 148–155. <http://dx.doi.org/10.58938/ni458>
9. Iliadi Alexandr. "MISCELLANEA ETYMOLOGICA: TOPONYMICA." Research Bulletin Series Philological Sciences 1, no. 193 (2021): 171–76. <http://dx.doi.org/10.36550/2522-4077-2021-1-193-171-176>.
10. Krahe, H. Unsere ältesten Flussnamen. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1964.
11. Labunets, Natalia V., and Tatiana N. Dmitrieva. "Hydronymy of the Lower Tavda River." Вопросы Ономастики 19, no. 3 (2022): 9–39. http://dx.doi.org/10.15826/vopr_onom.2022.19.3.028.
12. Lühr, Rosemarie. "Spatial cognition in landscape designations in the area of the Old European Hydronymy". Lexicographica 37, no. 1 (2021): 59–84.
13. Madrahimov Z. Tarixiy toponimika. – Namangan, 2017. –127 b.
14. Nafikov S. "The hydronyms of the Labau, Lämäd and similar isoglosses in the Ural-Altaic and other languages". Turkic Studies Journal 3, № 3 (2021): 55–64. <http://dx.doi.org/10.32523/2664-5157-2021-3-55-64>.
15. O'zbekiston joy nomlarining izohli lug'ati. Birinchi nashr. – Toshkent, 2022. – B.8. (624 b_
16. Revesz, P. Z. Spatio-Temporal Data Mining of Major European River and Mountain Names Reveals their Near Eastern and African Origins. University of Nebraska-Lincoln, 2016.
17. Schmid W. P. Die alteuropäische Hydronymie: Stand und Aufgaben ihrer Erforschung // Beiträge zur Namenforschung. Neue Folge. Heidelberg: Carl Winter, 1981. Bd. 16. S. 1-12
18. Seiitova, Sh. B., and B. A. Abdykhanova. "SEMANTIC COMPOSITION OF HYDRONYMS (BASED ON HYDRONYMY OF EK, ALTAI DISTRICT)." Tiltanym, no. 3 (2023): 173–183. <http://dx.doi.org/10.55491/2411-6076-2023-3-173-183>.
19. Sokur, Elena, Zuleykhan Bedanokova, and Anzhela Adzinova. "Hydronymic Space of Adygea: Structural and Semantic Organization." Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya 2. Jazykoznanije, no. 2 (2023): 97–108. <http://dx.doi.org/10.15688/jvolsu2.2023.2.8>
20. Stewart G. R. Names on the land: a historical account of place-naming in the United States. – Boston-Cambridge, 1958). Stewart G. R. American place-names: A concise and selective dictionary. – N.-Y., 1970;
21. Serikbaeva A.S. Content development of hydronymic words // Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies. – Paris, France, 2024. – P. 49-52;
22. Udolph J. Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven. Heidelberg: Winter, 1979. 640 S.
23. Vasilyev, V. L., and N. N. Vikhrova. "On Hydronymic Catalogues Composition Principles: Cataloguing of Hydronyms of the Msta River Basin." Вопросы ономастики, no. 1 (2015): 84–107. http://dx.doi.org/10.15826/vopr_onom.2015.1.005
24. Vennemann, Theo. Linguistic reconstruction in the context of European prehistory. Transactions of the Philological Society 92, 1994, pp. 215-284; Villar Liébana, F. Indoeuropeos y No Indoeuropeos en la Hispania Prerromana, 1990.
25. Yeginbayeva, Aigul, Kuat Saparov, Akzhunis Abdullina, Nazgul Zhensikbayeva, Emin Atasoy, and Yernar Keikin. "HYDROGRAPHIC NAMES AND TERMS OF SARYARKA." BULLETIN of the L.N. Gumilyov Eurasian National University. Chemistry. Geography. Ecology Series 148, no. 3 (2024): 93–110. <http://dx.doi.org/10.32523/2616-6771-2024-148-3-93-110>.

26. Агеева Р. А. Субстратная гидронимия западной части Калининской области (в границах исторической Деревской пятины) // Вопросы географии. Сб. 94. Топонимия Центральной России. – Москва: Мысль, 1974. – С. 104–111
27. Атаниязов С. О гидронимии Юго-Восточного Туркменистана // Питання гідроніміки. – Киев, 1971. – С. 189–194.
28. Беляев Андрей Николаевич. К вопросу этимологии некоторых немецких гидронимов // Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2018,
29. Беляев, Андрей Николаевич Семантика и структура немецких гидронимов. кандидат филологических наук
30. Ванагас А. П. К вопросу о финно-угорском субстрате в литовской гидронимии // Питання гідронімії. – Київ, 1971
31. Гарипова Ф. Г. Гидронимия Заказанья Татарской АССР (бассейны рек Ашит, Казанки, Меши, Шошми): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Казань, 1975. – 36 с.
32. Головина Э.Д. Топонимия бассейна р. Моломы (Словообразовательный анализ): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Ленинград: ЛГУ, 1971. – 15 с.
33. Камалов А. А. Данные гидронимии к проблеме этногенеза башкир // Археология и этнография Башкирии. Т. 4. – Уфа, 1971. – С. 187-290; Камалов А. А. Источники возникновения и лексико-семантические группы башкирских гидронимов // Башкирский краеведческий сборник. – Уфа, 1975. – С. 106-108; Камалов А. А. Гидронимика Башкирии: Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Уфа, 1964;
34. Куйчиев А. РОЛЬ ТЕЛЛУРИЯ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ЕСТЕСТВЕННЫХ НАУК. Ошский государственный педагогический университет, г Ош, Кыргызстан.
35. Отин Е. С. Гидронимия Юго-Восточной Украины: Автореф. дис. ... докт. филол. наук. – Киев, 1974. – 44 с.
36. Смолицкая Г. П. Гидронимия бассейна Оки (Список рек и озер). – Москва: Наука, 1976. – 404 с.
37. Топоров В. Н., Трубачев О. Н. Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 281 с
38. Шарухо, Игорь. "Гидронимы как источник изучения хоролого-хронологических аспектов овладения этнокультурным ландшафтом: на примере могилевской области Беларуси". Doctrina. Studia społeczno-polityczne, № 17 (2021): 281–304. <http://dx.doi.org/10.34739/doc.2020.17.14>.